

UTÓSZÓ

A renaissance fogalmát, a renaissance szellem és művészet sajátosságait a művelődés- és művészettörténeti kutatás sokféleképpen értelmezte, magyarázta. Beszéltek a klasszikus ókor felidezéséről és ezzel együtt a pogány szellem térhódításáról, majd ezzel az elmélettel ellentétesen az egész Európát átható realiztikus törekvésekről, mint a renaissance-t kialakító főtényezőről. A magyarázatok azonban korántsem merítik ki a kérdést, a fogalomnak csak egy-egy oldalát világítják meg, de nem jutnak el a lényegig. Hiszen a klasszikus ókor nem szűnt meg hatni a középkorban sem, atheisztikus mozgalmak szintén voltak korábban is, viszont a renaissanceból sem hiányzott a mély vallásosság. Az olasz renaissanceban feltörő realiztikus hajlamok, — bárha mutatnak is bizonyos rokon vonásokat az északi művészetben jelentkező hasonló törekvésekkel, — mégis merőben mások. Van azonban a renaissancenak, helyesebben az olasz rinascitanak vagy rinascimento-nak mélyebb értelme is, melyre a művészettörténetírás atyja, Giorgio Vasari tanít. A jeles olasz festő művészéletrajzaiban (1550, 1568) az új művészetet, a „maniera moderna“-t, amely az ő szóhasználatában a renaissance stílusnak felel meg, az olasz szellem újjáéledéseként ünnepli, és annak kezdeteit kutatva, mélyen behatol a középkorba. Az új stílus kibontakozását a XIII. század derekára helyezi, sőt nem egy helyen még korábbi emlékeket is idéz, mint a jó és helyes stílus példáit. Úttörő mestereknek, az olasz művészet megújítóinak (rinnovazione dell'arte) Cimabue-t, Arnolfo di Cambio-t és Nicolo Pisano-t tartja. Az ő szemében az az igazi olasz művészet, amely eltér a „maniera greca“-tól és a „maniera tedesca“-tól, azaz a keleti bizánci és az északi gótikus stílustól. Tulajdonképpen a latinitas feléledését látja az új művészetben, az olasz szellem diadalát a szerinte barbár stílusokon. A további fejlődést a XIV., XV., XVI. század művészetét pedig az olasz eszmények kibontakozásának, egyre tökéletesedő megvalósulásának (la via di camminare alla perfezione) tekinti. Vasari fejtegetései¹ a lényeget érintik. Az olasz művészet fejlődése valóban a latinitas jegyében kialakuló, egységes, összefüggő folyamat, mely a századok (dugento, trecento, quattrocento, cinquecento) szerint újabb és újabb szint öltött, mígnem az antik hatás erősödésével és az egyre növekvő realizmussal a XV. században megalkotta a renaissance stílust.

A magyar művészet fejlődése sok tekintetben hasonlít az olaszhoz. Hazánkban a renaissance nem volt hirtelen feltűnő és hirtelen kilobbanó jelenség. Hosszú fejlődés előzte meg, amely a dél művészetének, a latinitasnak állandó hatására alakult. A magyar mindig szenvedélyesen kereste a kapcsolatot a déli művészettel. A honfoglaláskor a perzsa-szasszanida motívumkincs vonzotta, letelepedése után az Árpádkorban Itália román stílusú művészete. Később pedig a gótikus stíluskorszakban, midőn a francia és német művészet hatása érvényesült, igyekezett az átvett északi formákat átalakítani. A változtatások, átformálások, különösen az építészetben — ha nem is formában, de szellemben — közelállanak azokhoz az átalakításokhoz, melyekkel az olaszok a szintén északról kapott formakincset a maguk eszményeihez idomították. A dél művészete után való vágyódás azonban a gótikus korszakban is továbbélt. Ez magyarázza a nálunk oly korán és sűrűn fellépd protorenaissance jelenségeket. Majd az egyre fokozódó déli vonzás következtében a XV. század második felében Mátyás király céltudatos pártfogásával gyökeret vert hazánkban az olasz renaissance. Meghonosodását a mecénásoknak az olasz, a déli kultúra és művészet iránt tanúsított vonzódása és hazai magyar művészetünknek az olaszal rokon szellemi törekvései egyaránt megkönnyítették és támogatták. A magyar művészetben a renaissance nem is okozott törést, úgy mint a franciában és németben, ahol az átvett, de át nem érzett renaissance motívumok köntösében a gótika szelleme élt tovább. A magyar művészetben ilyesmit nem tapasztalunk, legfeljebb csak a német nemzetiségek renaissance emlékein. A dél művészete nem volt ellentétes a magyar lélekkel és éppen ezért a magyar művészet, ha szerényebb eszközökkel is, az eszméket, a lényegét közelíthette meg. De ugyanakkor az olasz eszményekkel való összekapcsolódásban saját törekvései, egyéni jellemvonásai, hajlamai is szabadon kibontakozhattak.

A magyar renaissance kialakulásában Erdélynek kezdettől fogva nagy és előkelő szerep jutott. A protorenaissance jelenségek itt korán és erőteljesen törtek felszínre. A legnagyobb protorenaissance munkát, a prágai Szent György szobrot erdélyi művészek alkották. Később meg oly kiváló emlékeket vallhatott magáénak Erdély, mint a Hunyadi síremlék domborművei, vagy a vajdahunyadi vár déli loggiája. A tiszta olasz renaissance is korán, csaknem Budával egyidejűleg tűnt fel Erdélyben és hamar meghonosodott, hozzáidomult a helyi viszonyokhoz. Kialakult az erdélyi korarenaissance, melynek jelentőségéről, színvonaláról kimagasló emlékek tanuskodnak: a gyalui Geréb címer és Lázói János gyulafehérvári kápolnája. A következő korszakokban Erdély jelentősége egyre jobban növekedett. Nagy feladat hárult reá: Mátyás király örökségét kellett megőriznie és továbbfejlesztenie.

¹ V. ö. Vasari, G.: *Le vite de' più eccellenti pittori, scultori ed architettori*. Ed G. Milanesi. I. Firenze, 1878. p. 138, 241—242, 247, 257, 284, 291, 293.